Universiteit
Leiden
The Netherlands

Verbal derivation and valency in Citumbuka

Chavula, J.J.

Citation
Chavula, J. J. (2016, May 11). *Verbal derivation and valency in Citumbuka*. *LOT dissertation series*. LOT, Utrecht. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/39665

Version:	Not Applicable (or Unknown)
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/39665

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle http://hdl.handle.net/1887/39665 holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Chavula, J.J.
Title: Verbal derivation and valency in Citumbuka
Issue Date: 2016-05-11

Samenvatting

Dit proefschrift behandelt de werkwoordsderivatie in het Citumbuka, een Bantoetaal (N21) uit noord Malawi en noordoost Zambia. Citumbuka heeft ongeveer twee miljoen sprekers. De analyse is gebaseerd op een corpus dat is ontwikkeld binnen het woordenboek project van het Centre for Language Studies in Malawi en aangevuld met literatuur in het Citumbuka. Her werk analyseert de functies van de belangrijkste werkwoordsextenties zoals passief, reciprook, applicatief en causatief. Aan ieder van deze extensies is een hoofdstuk gewijd. Het eerste hoofdstuk leidt in en geeft achtergrondinformatie over het Citumbuka en haar sprekers en presenteert een overzicht van eerdere studies. Hoofdstuk twee behandelt de basissyntactische eigenschappen. Het onderwerp is gemarkeerd op het werkwoord en iedere naamwoordgroep kan onderwerp zijn, ook de locatieve voorvoegsels *pa*, *ka* en *mu*. Het prefix *ku* wordt gebruikt als het onderwerp niet specifiek is. Voor de discussie van de functies van de werkwoordsextenties is het cruciaal te bepalen wanneer een constituent de grammaticale relatie van object heeft. Anders dan in sommige andere Bantoetalen is woordvolgorde hierin geen onderscheidend criterium. Immers de woordvolgorde van de constituenten na het werkwoord is vrij. De twee criteria om te bepalen of een constituent een object is zijn de mogelijkheid om subject te worden van een passief werkwoord en de mogelijkheid van een object prefix in het werkwoord dat naar de constituent verwijst. Subject en Object zijn de enige kernargumenten. Causatieven en Applicatieven hebben de mogelijkheid constituenten de status van object te geven waarbij dan de oorspronkelijke kernargumenten dat niet meer zijn. De ruimere categorie van argument kenmerkt zich doordat de referent altijd geïmpliceerd is in de uiting en meestal uitgedrukt. In zinnen met een applicatief werkwoord is een locative constituent altijd argument en object. In andere zinnen voldoen de locatieve constituenten nog steeds aan onze criteria voor object status terwijl ze in feite geen argumenten zijn. De syntactische eigenschappen van locatieven vormen een uitdaging voor vervolgonderzoek. Voorzetselvoorwerpen kunnen in het Citumbuka al dan niet een argument zijn. Het breed inzetbare voorzetsel *na* wordt ook gebruikt voor coördinatie. Cognate objecten tenslotte voldoen aan alle voorwaarden om hun status van object waar te maken. Hoofdstuk drie is gewijd aan het gebruik van het werkwoordelijk object prefix in het Citumbuka. Het Citumbuka kan niet meer dan één object prefix hebben en dit is nooit verplicht. De functie van het objectprefix tendeert naar het uitdrukken van specificiteit en definietheid.

De behandeling van de werkwoordsextenties begin met de passief in hoofdstuk vier. Het Citumbuka kent twee vormen voor de passief *–ik* en *–iw*. De vorm *–ik* kan ook gebruikt worden als neuter-passief en vindt zijn oorsprong in een neuter, statief suffix maar het is nu het meest gebruikte

suffix voor de passief functie. Het verschil tussen de passief functie en de neuter is dat in de passief een agens verondersteld wordt en in de neuter niet. Werkwoorden met *–ik* staan in principe beide interpretaties toe en hebben twee onderscheiden basisbetekenissen. Daarnaast is er ook een homofoon ander morfeem *–ik* dat als causatief fungeert en besproken wordt met de andere causatieven in hoofdstuk zes. De functie van passief is zoals gebruikelijk dat het de agens naar de achtergrond verwijst en een andere constituent naar de voorgrond door het tot onderwerp te maken. Het subject van een passief werkwoord kan niet-specifiek zijn waarvoor het subject prefix *ku* wordt gebruikt en dan is er geen sprake van de functie van het naar voren halen van een constituent maar fungeert de passief alleen voor het naar de achtergrond plaatsen van de agens. De passief derivatie kan daarom ook op intransitieve werkwoorden met een agens toegepast worden en fungeert in Citumbuka primair om de aandacht voor de agens te reduceren.

De reciprook derivatie komt aan bod in hoofdstuk vijf. Deze derivatie vereist dat de basis transitief is. Het suffix heeft een breed scala aan verwante functies en heeft behalve de reciproke kernfunctie ook gebruik als anticausatief, associatief, collectief, distributief en de-patientief. Er zijn altijd verschillende participanten in het spel, dan wel vergelijkbare onderdelen daarvan. Bovendien is de activiteit ten opzichte van deze participanten altijd symmetrisch. In het opmerkelijke de-patientief gebruik is er een geïmpliceerde participant die niet is uitgedrukt (vergelijkbaar met de onpersoonlijke passief), bijvoorbeeld *wa-ku-nen-an-a* /1SM-PRES-insult-RECIP-FV/ ‘hij/zij beledigt (x)’.

Het langste hoofdstuk is hoofdstuk zes over de applicatief *–il*. De applicatief introduceert een nieuw argument als object. De functie van dit nieuwe object kan benefactief zijn maar ook malefactief; het kan een doel aanduiden maar ook locaties zoals bron en pad; het kan een instrument toevoegen en ingrediënten van een gerecht; maar het kan ook de beoordelaar object maken. Terwijl de locatieve en instrumentele argumenten van het applicatieve werkwoorden echte objecten zijn, is dat niet geval als de toegevoegde constituent een motief weergeeft. De applicatief kan zowel agens als patient georiënteerde intransitieven als basis nemen en heeft zowel “hoge” als “lage” applicatieven. Dubbele applicatieven komen voor en zie ik als gereduplicerde applicatieven.

Er zijn drie causatief suffixen zonder dat ze verschillen in functie. Het boven genoemde suffix *–ik* is homofoon met het statief/passief suffix maar niet productief. De tweede causatief formatie is iets productiever en heeft verschillende effecten op de laatste consonant, samengevat in een abstracte vorm *-Y*. Het meest productieve suffix is *–isk* en dit suffix kan met iedere soort stam combineren (transitief, intransitief). Bij de causatief van een

transitief werkwoord kan ofwel het vroegere subject of het vroegere object de eigenschappen van object hebben en in het laatste geval hoeft het vroegere subject niet meer uitgedrukt te worden. Semantisch gezien kunnen we autobenefactieve, associatieve en conversieve causatieven onderscheiden. De causatieve suffixen worden ook gebruikt om woorden tot werkwoord te maken. Er zijn overigens ook perifrastische causatief constructies in het Citumbuka. De verschillende causatief suffixen verschillen niet langs de lijnen van directe of indirecte oorzaak. Indirecte oorzaak is prominent bij dubbele causatieven en bij perifrastische causatief constructies. Het volgende hoofdstuk (acht) behandelt het suffix *–ísk* dat segmenteel identiek is aan het causatief suffix. Het geeft aan dat de handeling excessief is en verdubbeling van dit suffix verhoogt de graad van excessiviteit.

De mogelijke en onmogelijke volgordes van deze verschillende werkwoordsextensies worden besproken in hoofdstuk negen. De volgorde van de suffixes komt sterk overeen met de logische volgorde (in de zin van de resulterende betekenis) en nauwelijks met een dwingend stramien van vormelijke volgorde hetgeen in veel andere Bantoetalen wel het geval is.

Hoofdstuk tien, het slothoofdstuk, vat de voornaamste resultaten van het proefschrift samen.